

KAPELICE I KRIŽEVI BRODKUPSKE DOLINE

DAMIR KREMENČIĆ

Hrvatsko kulturno društvo Braće Radića
Kopernikova 16, 10010 Zagreb

UDK: 726.52(497.5-3 Gorski kotar)

Kategorija: Stručni rad

Primljeno: 10.10.2004.

Prihvaćeno: 15.01.2005.

U poluslučajnom prolasku kroz Brodkupsku dolinu primijetio sam iznimno zanimljiva raspela i baroknu kapelicu u selu Čedanj blizu Kupe. Ovaj malo poznati kraj najgušće je obilježen križevima i kapelicama u Gorskom kotaru. Sačuvao je izvornost u izgledu ovih malih sakralnih spomenika koji se iznimno lijepo uklapaju u sliku sela. Radovi su to lokalnih majstora, uglavnom iz 19. stoljeća. U obilasku terena obrađena su raspela i kapelice župa Podstene i Brod na Kupi, napravljena je fotografska dokumentacija, prikupljeni podaci o povijesti raspela i kapelica te arhitektonska dokumentacija kapelica.

Ključne riječi: raspelo / bógac / kapelica / Brod na Kupi / Podstene

Nakon završetka prve etape autoputa od Zagreba do Rijeke, stara Lujzijana, čija je gradnja započeta 1803. godine, pomalo je zaboravljena. Tako je prazan i odsječak od Donje Dobre do Skrada, na kojem su se nekad kamioni polako uspinjali prema Skradu. Gužva u jednom trenu na putu za Krk natjerala me na skretanje u Donjoj Dobri prema Brodu na Kupi, pored kapelice u Čednju i drvenih raspela u Belom.

Kao i o mnogim krajevima Hrvatske, o ovoj lijepoj dolini malo je toga zapisano. U Drugom svjetskom ratu gorjele su i crkve i župni dvorovi, spomenice su stradale, podaci su oskudni. Početkom 2004. cijela župa Brod na Kupi imala je 406 katolika od 446 stanovnika. Rijetki stanovnici ovih i inače malih sela osjećaju se zaboravljenima i sami zaboravljaju.

O POVIJESTI KRAJA

Rudolf Strohal piše u svojoj knjizi *Uz Lujzinsku cestu* o Brodu na Kupi:

Isprva su bili brodski kmetovi c j e l o s e l c i, tj. dobili su od svoje vlastele po 20 jutara zemljišta. Ali kad su neke zadruge postale premnogobrojne, podijelile su se sa dopuštenjem vlastele. I tako je već dosta rano bilo u brodskom vlastelinstvu dosta tzv. k m e t o v a p o l u s e l a c a. Ovakvi se nijesu smjeli dijeliti. Vrlo mnogo se je u brodskom vlastelinstvu pazilo na vlastelinstvo i općinske šume. Strogo se je pazilo na to, kakvo se drvo siječe. Bilo je određeno i vrijeme, kad se smjelo drvo sijeći. Kmetovi su smjeli u općinskim šumama sijeći drvo samo sa dopuštenjem vlastelinskih činovnika. Koga se je zateklo, da je sijekao drva bez dopuštenja, zaplijenilo mu se je posiječeno

drvo kao kontraband i bio osim toga strogo kažnjen, obično novčano globljen i batinan (od 10 do 15 batina).

Brodski kmetovi bili su vrlo umjereni i trijezni. Bilo ih je dosta, koji u cijelom svom životu nijesu okusili kapi vina, jer vinova loza ne uspjeva na cijelom području brodskog vlastelinstva. U jelu, odijelu i stanovima bili su vrlo čedni. Jeli su, što im je zemlja pružala, od domaćih su životinja hranili goveda, konje, svinje i ovce, a od peradi kokoši, patke, guske i golubove. Lovom se nijesu smjeli baviti, jedino smjeli su loviti puhove, koji su ondje u jeseni vrlo dobri i masni. Lovom su se bavili vlasteoski činovnici i namještenici. Odijela su tkale kmetovima njihove žene iz lana i konoplje, kabanice i što nijesu kod kuće mogli pripremiti, kupili su u Bakru ili Kočevju. Međutim bilo je već dosta rano u brodskom vlastelinstvu opančara, krojača i klobučara. Kuće su gradili jednako gotovo svi. Bile su sve prizemne, građene su bile većinom od drva, ređe od kamena, imale su redovno jednu veliku sobu, u kojoj je cijela zadruga preko noći spavala (bar u zimi), prostranu kuhinju sa niskim ognjištem i komoricu, u kojoj su spremali rublje i odijelo. U svim je prostorijama bila mjesto poda zemlja. U sobi je bila velika krušna peć. Pokuštvo su sačinjavali kreveti, veliki stol i klupe, u kuhinji police, a u komori nekoliko škrinja, u kojima su pohranjivali rublje i odijelo. Pored kuće imala je svaka zadruga staju, sjenik i hambar, u koji su spremali živežne namirnice.

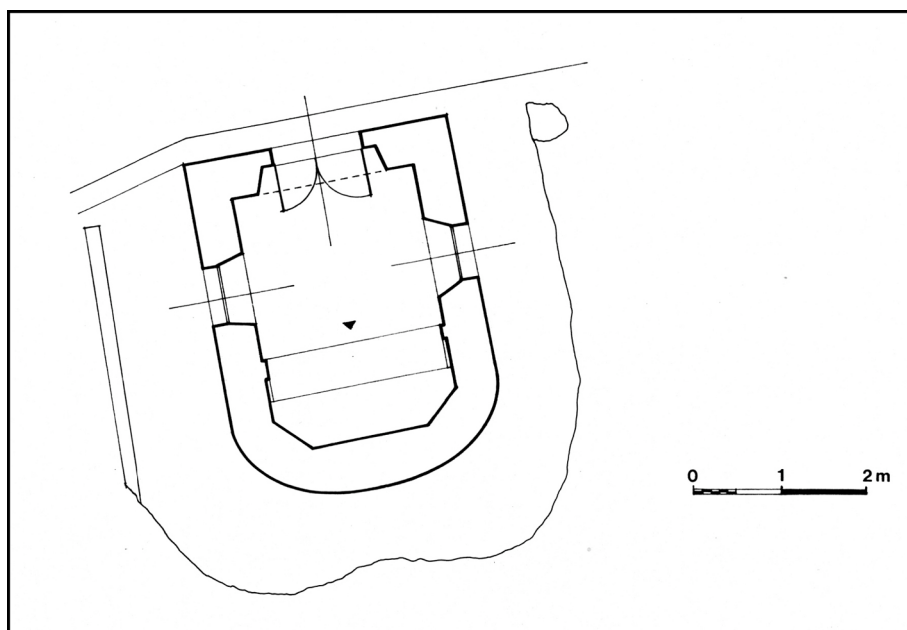
Oštro je podneblje u ovom vlastelinstvu razlogom, da je godišnji prihod vrlo jednoličan. Imadu mnogo vrlo dobrog krumpira, repe, zelja i raznoga povrća. Od žitarica rodi pšenica i ječam, voće dozrije jedino u kupskoj dolini, vinova loza ne uspjeva nigdje na području ovoga vlastelinstva.

Nadalje Strohal piše o doseljenju Vlaha i određivanju granica severinskog i brodskoga vlastelinstva, te spominje: *G. 1658. razdijelio je Ivan Zdenčaj, brodski oficijal, po nalogu primorskoga kapetana Ivana Jurja Affeltara neke preporne lazove na vodi Sušici između Tihovčana i Lesničana. Godine 1664. pogiba Nikola Zrinski nedaleko od Čakovca, a njegov brat Petar postaje hrvatskim banom i uzima u zakup imanja pokojnoga brata. U to je vrijeme obnovio vlastelinski grad u Brodu i dao mu oblik, kakav i danas imade. U gradu je stanovao i župnik novo osnovane župe u Brodu pored vlasteoskoga činovnika. Danas brodkupski župnik dolazi iz Kužlja, opslužuje još i župu Turke, dok o župi Podstene, osnovane početkom 19. stoljeća brigu vodi župnik iz Brod Moravica. Nasljednici su oni popova glagoljaša koji su u ovim krajevima u 16. stoljeću pisali glagoljicom i to na čakavskom.*

ŽUPA PODSTENE

Sjedište župe Podstene, osnovane početkom 19. stoljeća, u selu je Kocijani, iznad Kupe. U župnoj crkvi sv. Petra i Pavla sačuvan je dio inventara kakvoga u našim crkvama uglavnom više nema. Brodkupska dolina područje je Gorskog kotara gdje je najveća gustoća postavljenih raspela i kapelica. Svako selo ima neki znak vjere. To su uglavnom radovi pučkih naivnih majstora, pretežno iz 19. stoljeća.

U selu **Podstene**, kraj kućnog broja 1, je **kapelica Predragocjene Krvi Isusove**. Kapelica je dugačka 4,10 m i široka 3,15 m. Ima dvokrilna ulazna vrata i par bočnih prozora, apsida je iznutra završena trostrano, a izvana je ovalna. Oko kapelice je mala cinktura, s dvije strane ograđena prirodnom stijenom, a s treće strane niskim zidićem. Nad ulazom je tornjić sa zvonom. Slavko Možnik je kao kalfa oslikao kapelicu 1938. godine zvjezdicama i mjesecom na stropu. Danas je kapelica pobijeljena. Mirela Klobučar krstila se 1989. godine, na Dan Krvi Isusove, kad je u kapelici misa. Kapelica ima zvono, koje zvoni samo kad je misa.

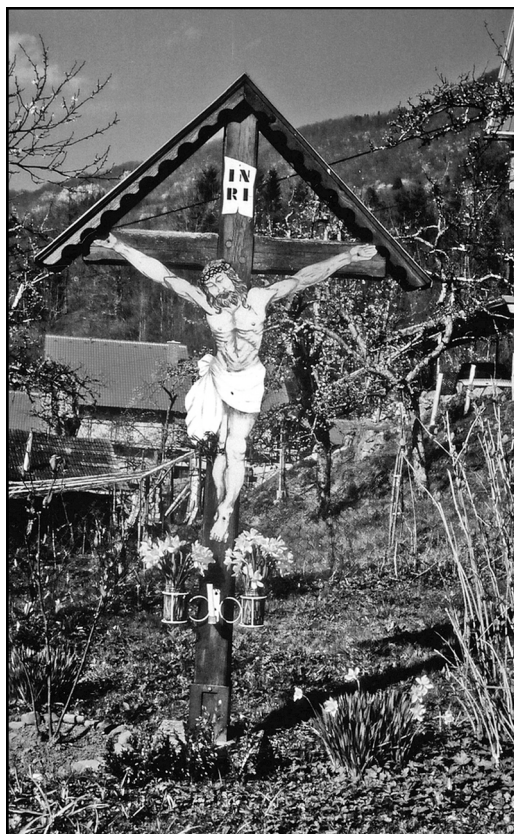
Podstene † Kapelica Krvi Isusove, Planoteka HKD Braće Radića, Zagreb, list 302

Na poljskom putu iz sela Podstene prema selu Kupa, na lokalitetu **Pri križu** je raspelo, koje se u lokalnom govoru zove *bógac*. Raspelo je visoko 234 cm, s drvenim krovićem. Drvo križa dali su napraviti Joža i Micika Majetič (rođena 1940. godine u Podstenama), godine 2000. Bojao ga je Rafo Možnik "malar", brat Slavka Možnika, koji je oslikavao kapelicu Predragocjene Krvi Isusove.

U selu **Šepci**, visoko iznad ceste koja od Zahrta vodi u Podstene, postavljeno je raspelo slično onomu iz Zahrta iz 1902. godine. Raspelo je visoko 334 cm. Na katastru iz 1861. godine na ovom je mjestu označeno raspelo.

U selu **Zahrt**, kraj kućnog broja 3, je privatno raspelo, koje mještani zovu *bógac*. Selo se nekad zvalo Abramovići. Pio Abramović donio je tijelo za raspelo prije 1902. godine. Oko križa je bio mali vrtić, a za blagdane seljani i danas stavljaju svijeće oko raspela. Raspelo je visoko 290 cm, ima romboidnu konstrukciju visoku 186 cm i krović.

U selu **Kupa**, na lokalitetu Pri križi, raspelo je koje mještani također zovu *bógac*. To je drveni križ s krovićem od lima s jednim primjerkom tijela Isusovog naslikanog na limu. Uz Isusove noge je stalak za cvijeće i svijeće. Na Cvjetnicu se na križ stavlja maslinova grančica.

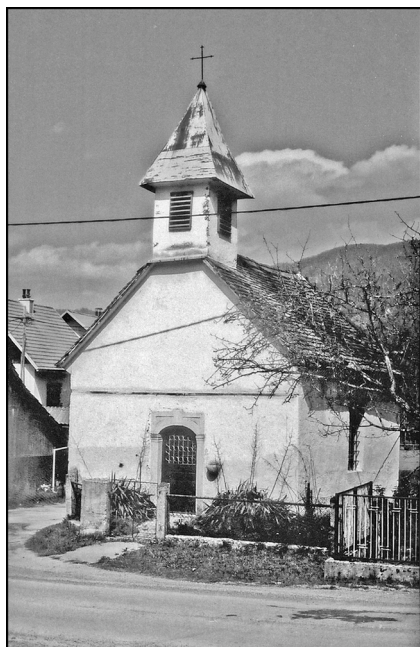

Kupa, lokalitet Pri Križi, drveno raspelo, *bógac*. Isusovo tijelo oslikano je na limu.

U središtu sela **Čedanj**, na raskrižju puteva Zahrt ÷ Brod na Kupi i Čedanj ÷ Kupa kapelica je sv. Antuna Opata i Presvetog Trojstva. Na zaglavnom kamenu iznad ulaza čita se

CAP
B M V
I(?) S P
1832

Marija Jelvić, rođena 1921., *mežnarica* je kojoj je životna želja vidjeti kapelicu sređenu jer krov prokišnjava, a daske koje su skupljene za popravak krova propadaju. Za mog drugog posjeta Čednju čekala je župnika da dođe *popiševat sveta Tri kralja*. U kapeli je sačuvan sitni inventar. Zastava sa slikom svetog Antuna velika je 82 x 122 cm. Na poleđini je slika mladića u košulji s palminom granom u rukama, a u lijevoj ruci drži pijetla koji stoji na knjizi. Vrećica za skupljanje *lemožine* visoka je 28 cm, promjera 8,5 cm, na štapu dugom 119 cm. Na lijevom zidu visi kipić svete Obitelji od gipsa, visine 20,5 cm. Stojeći kipić Majke Božje visok je 32 cm. Na oltaru su dvije pločice *Initium Sancti Evangelii* i *Sacerdos cum lavat manus dicat: Lavabo inter...* Na oltaru su kipići Majke Božje i ružno prebojani kipić svetog Vida te dva jastuka 40 x 32 cm ukrašena mrežicom s motivom Srca Marijina. U kapelici je luster za vječno svjetlo visine 93 cm i mali zvon za podizanje visok 12,5 cm.

Čedanj, Kapelica sv. Antuna opata i Presvetog Trojstva

ŽUPA BROD NA KUPI

Na cesti Zahrt † Brod na Kupi prvo selo koje pripada brodkupskoj župi je **Belo**. U ovom selu s dvadesetak kuća dva su raspela, koje zovu *bógac*. Ispred kuće **broj 9** drveni je križ s limenim krovom, visok 260 cm. Širina križnice je 116 cm. Ispod tijela Isusova je podloga za svijeću i u podnožju križa posađen *fušpan*. Tijelo Kristovo visoko je 110 cm i najkvalitetniji je uradak naivnog majstora. Iza Krista je daščana podloga, koju treba popraviti. Glava i tijelo Krista su oštećeni na dva mjesta.

Belo, drveni raspelo, *bógac*. Najljepši križ donjeg dijela Brodkupske doline.

Na adresi **Belo 12** je *bógac* sa starijim korpusom i novim drvom križa s limenim krovčićem. Visina križa je 280 cm, a oko križa je posađeno cvijeće i *fušpan*. Uz križ se postavljaju oglasi župe Brod na Kupi. Talijani su srušili križ 1941. ili 1942. godine.

Stanovnik Belog Jakov Štajduhar spremio je korpus u noći na sjenik i rekao svojim trima kćerima da ako on ne doživi postavu križa, neka to one naprave. Marija i inž. Darko Šneler dali su restaurirati korpus, a radove je obavio Rafo Možnik iz Podstena. Kestenovo drvo za križ nabavila je obitelj Šneler 1992. ili 1993. godine, a cijelo je selo sudjelovalo u postavi, nabavili su cement i radili na obnovi križa. Raspelo je nekad stajalo prema zapadu, uz poljski put, a danas je uz glavnu cestu.

U selu **Golik** križ je pred kućom broj 3, a preseljen je iz "središta" sela. Srušio se sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Spremila ga je Zora Vučkovečki, učiteljica, koja danas živi u Zagrebu. O raspelu piše gđa Zora Vučkovečki, umirovljena pedagoška savjetnica:

Selo Golik, maleno selo smješteno uz cestu Brod Moravice † Brod na Kupi. Ima nešto preko dvadesetak kuća, starosjedilačkih, od čega četiri potpuno prazne, 6 naseljenih, ostale vikendaške. Tako je selo pusto, no vikendom oživi, napose večerom kad šetači vikendaši napune cestu te razgovorom i smijehom razbiju tišinu.

U centru sela, zapravo na križanju glavne ceste i odvojka prema šumi i selima na brijegu stoljećima je stajalo raspelo. Pri popravku ceste odvojka oštećeno je, zapravo srušeno raspelo, koje se više nije moglo obnoviti, a niti postaviti na isto mjesto. U želji da se postavi novo raspelo uočen je u Hrv. Zagorju, nedaleko Zagreba lijep korpus raspela. Trebalo je napraviti odljev, jasno skinuti raspelo, no pobuniše se seljani i tek na dozvolu pok. kardinala Šepera skinuto je raspelo i po odljevu napravljen je novi korpus. Istesana je hrastova greda te zajedno s korpusom pohranjena na tavanu kuće pok. Marije Plivelić, supruga ravn. učitelja Franje Plivelića, a naše tete, sestre našeg oca, koji je rođen u toj kući. Teško je bilo naći odgovarajuće mjesto za postavljanje raspela. Susjed Miro Arbanas ponudio je mjesto na svom zemljištu gdje danas stoji. Nakon više od dvadeset godina slučajno je navratio mjesni župnik voljan preuzeti brigu o postavljanju novog raspela. Uz korpus, hrastovu gredu pronašla sam i željeznu ukrasnu ogradu za postolje. Uz pomoć seljana postavljeno je novo raspelo. Uvijek se nađe po koja duša pa ukrasi cvijećem i gorućim lampionom, prekriži se, načas stane i pomoli pred našim novim raspelom.

Visina drvenog križa je 280 cm i ima limeni krovčić. Limariju je izveo Zijad Ramčić, vikendaš iz Rijeke.

U **Zamostu** je postavljen križ **uz most**. Po kazivanju Mire Malnar, rođene 1930. godine, u doba kad je išla u školu, drvo križa je promijenio Jurja Šafar.

U selu Zamost je i **groblje** Broda na Kupi s kapelicom. Zbog kratkoće vremena samo je napravljen arhitektonski snimak grobljanske kapelice Uskrsnuća Kristova, u kojoj je na oltaru natpis *Postavili 2/12 1898 iz Oslinice Rutarec*.

Uz cestu Brod na Kupi † Delnice, na odvojkju za selo **Krivac**, drveno je raspelo visine 256 cm, s križnicom od 112 cm. Tijelo Isusovo visoko je 94 cm.

U **Gornjem Tihovu**, uz cestu za Delnice, kapelica je Majke Crkve sa zanimljivim kipom. Patron župe slavi se na Duhovski ponedjeljak. Kapelica je na strmom obronku uz

cestu, dugačka je 5,40 cm, široka 3,22 cm. Na kapelici je natpis *Maria Bistriška 1839*. Zaključak apside je i izvana i iznutra trostran. Pored ulaza je posuda za svetu vodu. Na bočnim zidovima je sa svake strane po jedan prozor. Oltar je povišen za jednu stepenicu. Napravljen je arhitektonski snimak.

Na cesti od Male Lešnice (Hamera) prema selu **Velikoj Lešnici** metalni je križ na kamenom postolju s godinom 1893., jedini takav u obrađenom području.

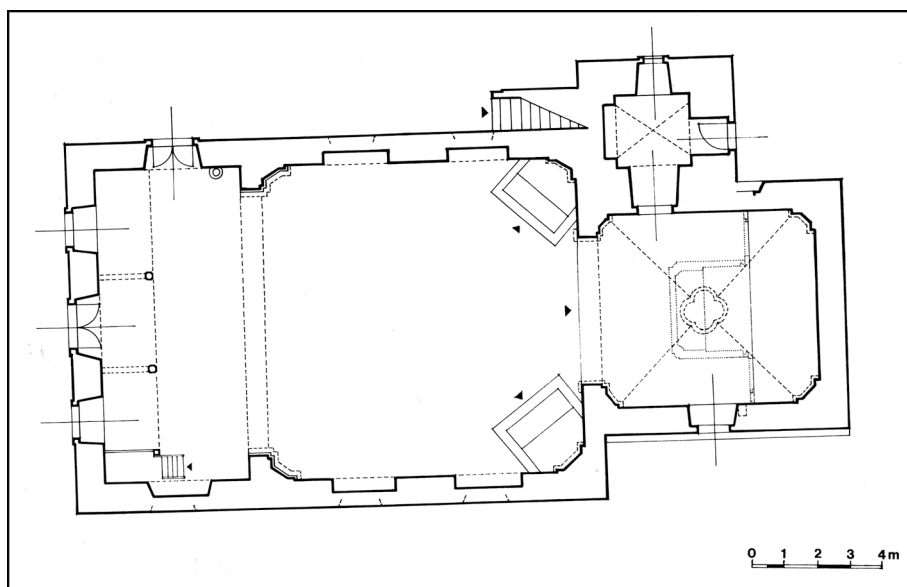
Velika Lešnica, željezni križ na kamenom postolju iz 1893. godine

Na **ulazu u selo** Velika Lešnica drveni je križ visok 220 cm, s korpusom od 111 cm. Isus je na glavi imao trnovu krunu od drvenih klinčića.

Crkva svete Marije u Velikoj Lešnici /Lišnici/ vjerojatno je bila zavjetna crkva. Jedna je od najstrijih u Gorskom kotaru. Središnji dio crkve kvadratičan je prostor na koji

se nadovezuje svetište, a na suprotnoj, zapadnoj strani, ulazni prostor. Povezani su širokim lukovima. Crkva je neobično velika prema svim drugim okolnim sakralnim objektima. U crkvi je okrunjeni kip Majke Božje s djetetom Isusom i više vrlo oštećenih inventarnih predmeta. Napravljen je arhitektonski snimak crkve.

Velika Lešnica † Kapela Kraljice Svete krunice, Planoteka HKD Braće Radića, Zagreb, list 308

U selu **Mala Lešnica**, koju seljani zovu i Hamer (prema kovačima koji su bili u selu), uz prometnicu od Broda na Kupu prema Delnicama, novosagrađena je kapelica Majke Božje.

U selu **Ložac Brodski**, uz rječicu Iševnicu, mala je i vrlo zanimljiva kapelica koja se službeno zove Majke Božje Kraljice, dok je ključar naziva Majke Božje od Zdravlja. To je privatna kapelica Jelice Malnar iz Zamosta i Jože Crnkovića iz Turkovića kraj Ogulina. Blagdan se obilježava 22. kolovoza. Kapelica je izrađena od okomito postavljenih dasaka, a u njoj su pohranjene slike donešene s hodočašća na Trsat i u Split. Ispod kapelice je leglo riđovki.

Visoko iznad doline Iševnice selo je **Zakrajc Brodski**. Izvan sela, na lokalitetu Na griži, drveno-kamena je kapela sv. Roka. Građena je 1849. godine. Od inventara ima pločice s molitvama, stalke za cvijeće i jedan drveni svijećnjak. Građena je 1849. godine. Napravljen je arhitektonski snimak kapelice.

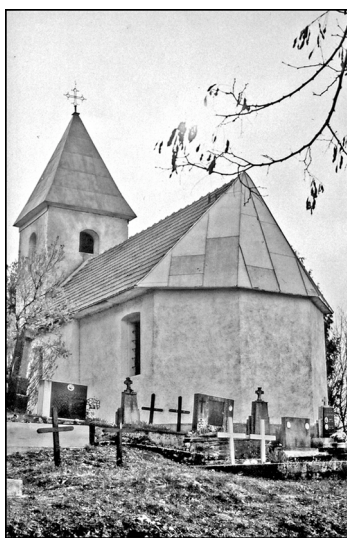
U selu **Gorica** na cesti koja od Iševnice preko Zakrajca Brodskog vodi do Skrada, uz samu cestu, na raskrižju s odvojkom koji vodi u selo, ostaci su kapelice za koju kazivači govore da je za vrijeme Drugoga svjetskog rata hotimično srušena tako da se kamion zaletio u nju.

U selu **Rogi**, koje pripada brodkupskoj župi, a do njega se dolazi makadamskom cestom iz Kupjaka, nalazi se kapela sv. Andrije, oko koje je groblje s nešto starih nadgrobnih spomenika. Osim sv. Andrije, kapela ima još dva patrona † svetog Vida i svetog Jakova apostola (starijeg). U kapeli je više slika, oštećenih vlagom i vrijedno raspelo, srodno onom u Starom Lazu. Na oltaru je natpis *Postavio JJ 11/X 1909.* (zadnja brojka nije čitka). Na oltarnoj slici je natpis *1/XI 1902., Josip Štimac Rogi.* Nad ulaznim vratima je natpis *1985 + i 1864,* vjerojatne godine obnove i gradnje. Na tornju je zvono koje je davno puklo. Stanovnici se pripremaju za obnovu zvona. Lijevo od ulaza je drvena škrinja. S unutrašnje strane poklopca su natpisi:

13/10 1938
Mihelčić Pero
Rogi Petrova
ulica Broj 15
Pokrivao turanj

i

Danica Paver Buzin 3, Zdenkica
Koji to čita taje Bedak

Rogi, Kapela sv. Andrije iz 1864. godine

Napravljen je arhitektonski snimak kapelice.

ZA KRAJ TEKSTA

Zahvaljujući obitelji Škrabalo, koja je pomogla oko smještaja i financirala pomagalice, Hrvoja Golika i Denisa Marčinkovića, u dva dana obišao sam župu Podstene i Brod na Kupu, napravio arhitektonske snimke i fotografirao raspela i kapelice. Podacima i podrškom pomogao je i župnik brodkupski, kuželjski i turkovski, vlč. Marjan Markanović. Rad na prikupljanju podataka i obradi još dviju župa u dolini Kupe se nastavlja.

LITERATURA

STROHAL, Rudolf (1993): *Uz Lujzinsku cestu*. Tiskara Rijeka, Rijeka.

PERČIĆ ČOLOGOVIĆ, Iva (1981): Fortifikacijski i sakralni spomenici. U: *Gorski kotar*, Zagreb, str. 781-803.

MARKANOVIĆ, Marjan (2005): *Buket*, Župni ured Kuželj, god. IV, br. 2/4, Kuželj.

SMALL CHAPELS AND CRUCIFIXION CROSSES IN THE BRODKUPSKA VALLEY

Summary

Passing through the Brodkupska Valley almost by accident, I have noticed exceptionally interesting crucifixion crosses and the baroque chapel in the village éedanj near the Kupa river. This little known district is most densely marked by crucifixion crosses and chapels in the whole Gorski Kotar region. The appearance of these small sacral monuments, that blend into the entirety of the village, have preserved the originality of the district. They have been created by the local craftsmen, mostly during the nineteenth century. When doing the fieldwork, the crucifixion crosses and small chapels from the parishes of Podstene and Brod na Kupu have been researched, the photographic documentation has been done, the information about their history have been collected and the architectural documentation for the chapels has been collected as well.

Key words: crucifixion cross / pauper / small chapel / Brod na Kupu / Podstene